

MARTIN ŠRAJER / 30. 9. 2020

Čistá řeka

Oživení československé filmové produkce ve druhé polovině sedmdesátých let se kromě personálních změn na Barrandově a návratu některých tvůrců k celovečerní tvorbě (Věra Chytilová, František Vlácil) projevilo větší tematickou pestrostí natáčených filmů.

Jedním z problematických aspektů normalizační reality, o nichž bylo možné psát romány a natáčet přiměřeně kritické filmy, byla zhoršující se kvalita životního prostředí. Zejména pro mládež představovala ekologie příležitost, jak se v depolitizované společnosti realizovat. Již v roce 1974 ostatně odštěpením od Techfilmu vznikla přehlídka filmů o ochraně životního prostředí Ekofilm.

V roce 1978 se aktuálního společenského tématu chopil režisér Štěpán Skalský, který s dramatikem Karlem Steigerwaldem napsal scénář ke dramatu *Čistá řeka*. Šlo o jejich druhou spolupráci po filmu *Hřiště* (1975), který nabídnul první filmovou roli Jiřímu Bartoškovi.

V *Čisté řece* stejně jako ve *Hřišti* sledujeme mladého absolventa vysoké školy, který se snaží najít balanc mezi svým emancipačním puzením a normami socialistické společnosti. Toto oblíbené příběhové schéma à la bildungsroman, založené na střetávání starého a nového, o dva roky později dovede ad absurdum Věra Chytilová v jízlivé *Kalamitě*.

Hygienik Pavel Tomáš přijíždí do bezejmenného okresního města, aby zaujal post asistenta okresního hygienika. Dřív než se svým pracovištěm se seznamuje s neblahým stavem tamější řeky Kamenice, které místní neřeknou jinak než „stoka“.

Kalná voda pokrytá hustou pěnou nevypovídá pouze o bezohlednosti ředitelů lokálních fabrik, kteří do řeky vypouštějí průmyslové zplodiny. Je zároveň odrazem ustrnulých poměrů ve městě, kde osobní zájmy vítězí nad blahem kolektivu. Pro většinu lidí je

pohodlnější setrvat v zajetých kolejích. Z pohodlnosti volí provizorium namísto změny.

Idealistický absolvent lékařské fakulty se ale se situací nehodlá smířit a navazuje kontakty s lidmi, kteří by mu mohli pomoci. Jeho spojenkyní i partnerkou se stává budoucí novinářka Lenka, které chce o problému napsat do místních novin.

Vzdělaní mladí hrdinové zpřítomňují aktivní přístup k řešení problémů. Jsou nositeli pokroku. Dospělí oproti tomu žijí v zajetí maloměšťáckých přežitků, které je třeba odstranit. Nedostatky, kterým film „konstruktivně nastavuje zrcadlo“, jsou přechodného charakteru, vyplývají z povahy jednotlivců a vztahů mezi nimi.

Kritika systému, zde konkrétně socialistického hospodářství, které stálo na rozvoji těžkého, pro životní prostředí likvidačního průmyslu, přípustná nebyla. Záležitosti vyššího řádu měla řešit strana, nikoliv českoslovenští občané.

Převážně konverzační drama jako kdyby se kvůli převaze šedivých podzimních tónů, s nimiž jsou sladěné i fádňí kostýmy herců, odehrávalo ve zvláštní mlhovině. Ta odráží pocit prohlubující se bezmoci, jak ji zažívá zprvu snaživý, postupně stále rezignovanější protagonista. Dochází mu, že modernizace zastaralých způsobů nebude při sebestříznivějším technickém vývoji možná, nezmění-li se lidé.

Každodennost dokáže krátkodobě prozářit jenom láska mladých hrdinů. Také lyrické záběry Lenky a Pavla, jejichž nevinné pobíhání přírodou je završené nečekanou replikou „tolik erotiky na začátek“, ovšem kalí naše vědomí, že poblíž teče řeka „páchnoucí jako všichni čerti“.

Přes nadčasové kvality příběhu usiloval Skalský o co nejautentičtější vykreslení maloměstských reálií s ošuntělou závodní jídelnou nebo letitým hostincem, kde se místní baví v rytmu špatné disco hudby. Natáčení probíhalo v Uherském Hradišti a jeho okolí a do většiny rolí byli záměrně obsazeni začínající nebo neokoukaní herci.

Snaživého reportéra si stříhnul debutující Miroslav Donutil z brněnského divadla Husa Na Provázku. Lenku ztvárnila debutující Anna Wetlinská, jež vystudovala herectví ve třídě Sergeje Bondarčuka na moskevské filmové škole VGIK. Tomáše hraje Juraj Ďurdiak, absolvent bratislavské AMU, kterého lépe znali východoněmečtí a maďarští diváci.

Navzdory přítomnosti jedné cudné milostné scény, jejíž dohra od Anny Wetlinské vyžaduje, aby se zahalila nejprve do záclony, poté do deky, je *Čistá řeka* velmi nevzrušivým filmem. Kromě erotiky v něm chybí také napětí nebo naléhavější dilemata.

Nabízí nicméně typický příklad normalizačního dramatu o mladých. Příběh je vykonstruován tak, aby protagonista měl dost příležitostí projevit svůj charakter a abychom jeho životní i kariérní směřování akceptovali jako nevyhnutelné. Sklonění hlavy a přijetí nefunkčních systémových pravidel, vyžadované také od československého lidu, se nakonec jeví jako nejbezpečnější cesta.

Film si můžete zdarma pustit na YouTube kanálu [Česká filmová klasika](#).

Čistá řeka (ČSSR 1978), režie: Štěpán Skalský, scénář: Štěpán Skalský, Karel Steigerwald, kamera: Andrej Barla, hudba: Karel Svoboda, hrají: Juraj Ďurdiak, Anna Wetlinská, Přemysl Matoušek, Václav Voska, Jana Švandová, Jaroslava Tichá, František Němec, Miroslav Donutil, Rudolf Krátký a další. Filmové studio Barrandov, 87 min.